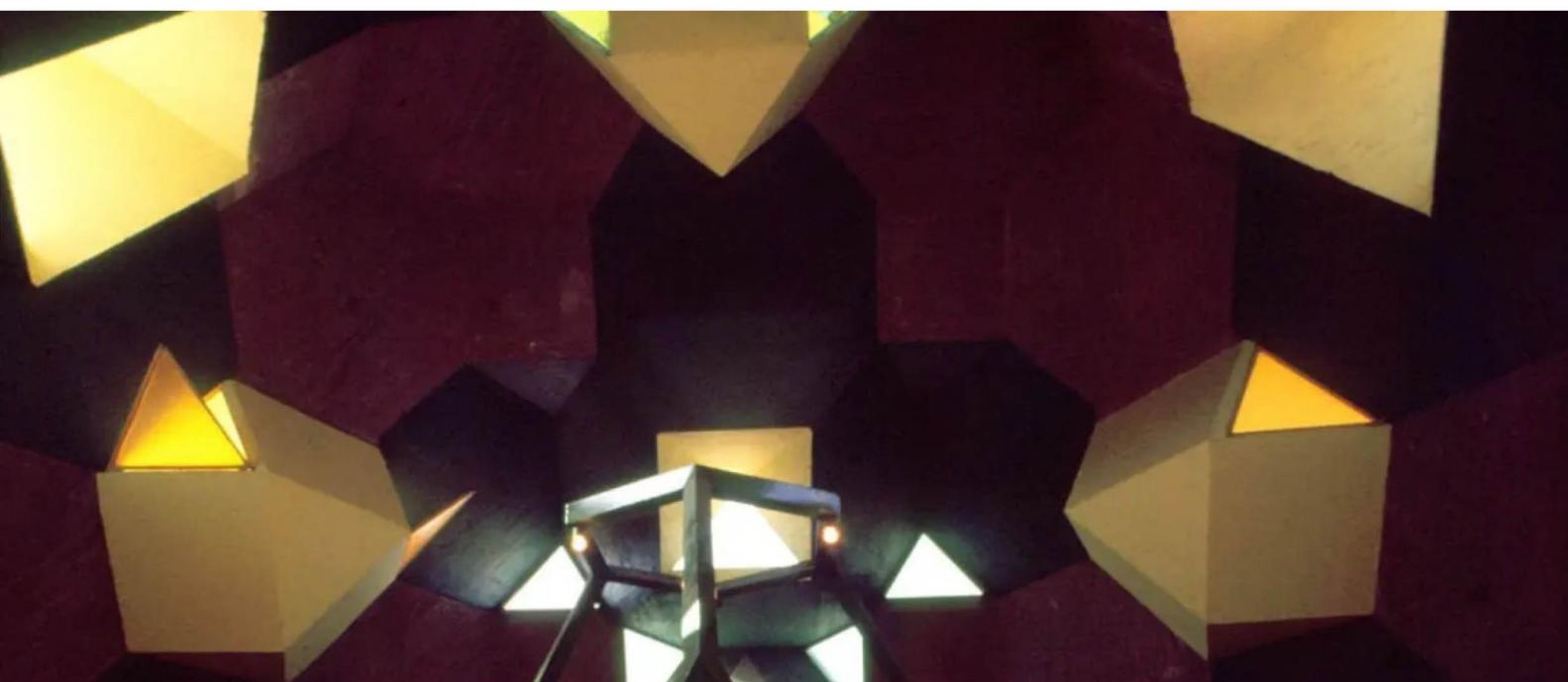

מרחיבים מבפנים: התערוכה שנכנסה בעובי הקורה של בתיה הכנסת

בגיגוד לנצרות, ביהדות נדר למצא מבנים אסתטיים מריהיבים. תערוכה חדשה, שנפתחת השבוע بيפו, מציגה כמה בתים הכנסת ישראליים יוצאים מן הכלל. "אנו מתבוננות עליהם מנוקודת מבט חילונית אדריכלית", מסבירה האוצרת

העולם השתנה. איך ייראו החיים שלנו עכשו? מי
שמנוי להארץ יודע

מינוי לאתר החל מ-4.90 ש"ח בחודש הראשון

לרכישה

הבימה בבית הכנסת בבה"ד
1. חזות "קריסטלי" צילום:
צבי הוק

יהדות, בשונה מהנצרות, לא נתפסת כציורנית של מבנים אסתטיים מריהיבים. מבני הדת נתפסים ככאלו צריכים לענות על צרכים פונקציונליים. בית האדריכל ביפו Tipeth בימים חמישי בערב תערוכה הקרוי "פולקלור קוונקרטי" ובו מוצנים בתים הכנסת איקוניים משנות ה-60 וה-70 שחוoshים את הפן האסתטי של היהדות. בתים הכנסת אמרנים חזקנו מעט, במיעוד חללי הפנים, אך הם עדין בולטים בסביבתם ומהווים נקודות ציון בתולדות האדריכלות הישראלית.

נעמי שמחוני אוצרת התערוכה (יחד עם דינה גורדון, אוצרת הגלריה בבית האדריכל), כתבתת דוקטורט על בתים הכנסת. היא מסבירה שהיא הנעה לנושא אדם חילוני שוחזר אין האדריכלות העניקה צורה פיזית ליהדות. "שינוי מהנצרות, היהדות לא נותרת הנחות אדריכליות. אין בה יהדות הנדרשת למעטפת. יש רישמה של אלמנטים שצורך

נעמהRibba

התראות במיל

02.09.18

להכנסים כמו ספסלים, ארון, כהארשימה זו מנעה לחילוניים, ורוב האדריכלים של בתיה הכנסת שמוסגים בתרבותם הם חילוניים, הרשימה הופכת להר��תקה".

שמחווני מוסיפה בהקשר זה, שיש דבר מה אדריכלי בתיה הכנסת הארץ, "אך הביטוי שהם נתונים למבנה בתיה הכנסת שונה מהצורך שבהן בחרכו לעסוק בתרבות זו". המרחב היהודי גם מקבל ביטוי בצורת התצוגה. "שולחנות התצוגה מזכירים שלוחנות תפילה", היא מסבירה. את בתיה הכנסת צילם אליו סינגלובסקי. בצלומו אין כמעט אנשים, אלא אלמנטים אדריכליים בלבד שמלטיטים את הדר הבנין.

כל מה שצריך לדעת על תרבויות, אמנות, בידור ופנא - שירות Alicem למייל

דוא"ל *

אנא חילנו כתובת אמייל

[להרשמה](#)

גורדון מציינת שאחת הסיבות להציגת תערוכה מסווג זה היא שזהו תחום פחות מדובר בשיח האדריכלי, למורות שהוא נפוץ מאוד בישראל. "בבתי חולים או בתים ספר, אני מבקרת אדם חולוני ובבטי כניסה לא. יש כאן טיפוס בנייני שיש לו ערך ונוכחות משמעותית במרחב הישראלי ואנחנו מתבוננות עליו מנקודת מבט חילונית אדריכלית ובוחנות את החשיבות שלו".

אלי סינגלובסקי, "אהול אהרן" (בטכניון, חיפה). משלב בין מסורת לחידוש צילום: אלי סינגלובסקי

בתערוכה מוצגים חמישה בתיה הכנסת. הראשון הוא בית הכנסת שתכנן נחום זולטוב בנצרת עליית בעקבות תחרות אדריכלים שהתקיימה ב-1959 ביוזמת משרד הדתות. בתערוכה ובקטלוג מוצגות שתי תМОנות שמדגימות את המטרה לשמה הוקם בית הכנסת — של בית הכנסת הבולט מעל בתיה השכונה, לצד תМОונה של כנסיית הבשורה הבולטת מעל לבתי נצרת — מה שמדגיש את התרבות בין שתי הדתות על נוכחות בעיר.

האלמנט הבולט בתכנון הוא כיפת בטון הפוכה שמקירה את המבנה. זולטוב, שמת ב-2014, הסביר בראיון לשמווני, שצורת הциפה נקבעה בתגובה לנוף הנגעה שעלייה הוקם המבנה, ענתה על שיקולים אקוסטיים, וצרה מחוויה להופעות מוטיב הципה

באדריכלות הדתית בכלל, ובסבירות נוצרת בפרט. שני אלמנטים תפילה תוכנו בבית הכנסת: אלומ פשטן יועד לשימוש חברי הקהילה המקומית ביום חול, ואולם גדול ויצוגי יועד להמוני מתפללים בחני תשרי וטוקסים.

אחד ההיבטים בתערוכה ובקטלוג הוא הצגת פרט אמן שקיימים בכל בית הכנסת. בבית הכנסת בנצרת עליית יש פסל יונים על גבי כוור בroneזה של משה שטרנשוס; עבדות וטראי' ותבליט בטון של רות צרפת; ארון קודש ונור תמיד, בעיצוב האמן דוד אללו.

צד מוחסן סלוניקי

בתערוכה מוצג בית הכנסת "אהל אהרן" שבקרית הטכניון בחיפה. את המבנה תכנן אדריכל אהרון קשtan ב-1969 והוא משלב לדבריו שמחוני בין מסורת וחידוש: מחד, הטעמת טכנולוגיות הבניה המודרניות בשילוב בטון מחד, ומайдך שאיבה ממורשת תכנון בתים הנטע את קשtan במחקריו. במבנה קיים אזכור מודרני של דגם ארבעת עמודי התווך המוכר מסורת תכנון בתים הנטע בפולין במאה ה-17, הנסקר במאמריו של האדריכל. בבתי הכנסת שנבנו בדגם זה, ארבעת העמודים שמוקמו בפינות הבימה שימשו לנשיאות הגנג, ובזמן הדגשנו את הבימה כאלמנט המרכזיא באולם.

החינוך במבנה הוא הקונספטואקציה הנושאת את הגנג, שmorphbet משתי קשות בטון מובלבות באלכסון, ונישאת על ארבעה עמודים. "תודות לשימוש בבטון, הטיפולוגיה המסורתית זכתה לפרשנות מודרנית: העמודים הנושאים עיצבו כקירות קשתיים והוורקה מהבימה ומוקמו בצד המבנה", מוסבר בקטלוג. "אלומ התפילה המרכזיא ממוקם בשטח התחים באربעת עמודי הבטון. אזור זה מונמר בגובה שתי מדרגות, לצירת אנטימיות בתפילה". עוד שני אלמנטים מעוניינים במבנה הוא פתח לאור טبعי הממוקם מעל לבמה וכן לדמות את מנהג הספדים לקים חתונות מתחת לכוף השנים. פרט נוסף הוא בור ישיבה שחפור מתחת לחלל המרכזיא וכן לדירותים וטוקסים נוספים.

אלן סינגולובסקי, "בבל 2#" — בית הכנסת ע"ש חילאשצ' בברא שבע. עוצב ככוכב בעל שיש פינות צילום: אלן סינגולובסקי

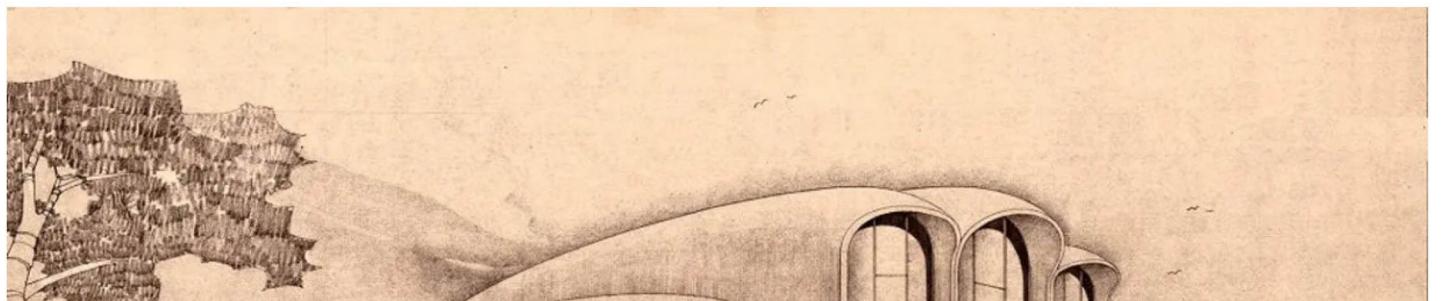
בית הכנסת נוסף שmorphר לרחוב תושבי תל אביב הוא "היכל יהודה" בתל אביב, ברחוב בן סורוק, הסמוך לאבן גבירות. את המבנה תכננו האדריכל יצחק טולדנו והמהנדס אהרון רוסו בשיתוף האדריכל עמירם ניב ב-1980

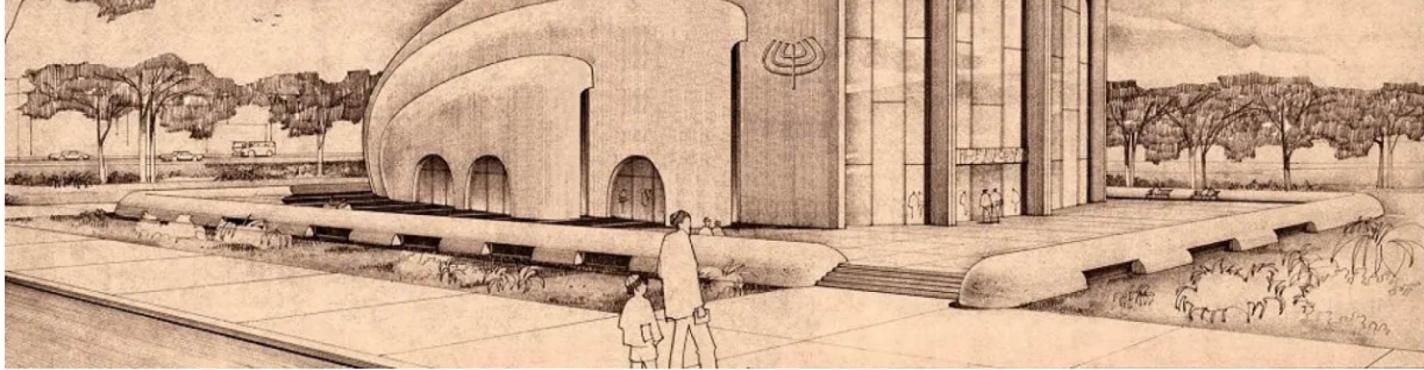
המבנה המזכיר צורת צדף, יועד לקהילת יוצאי סלוניקי שביוון. זהו בית הכנסת הספרדי הראשון שהוקם בצפון היישן של תל אביב. המבנה כולל חדרי לימוד, אולם הנצחה, ספרייה, משרד ושני אולמות תפילה. לפי הקטלוג, לדבריו המתכננים, מוטיב הצדף נועד לשמש מזכרת לחוף הים בסלוניקי, עיר המוצאה של חברי הקהילה.

המעטפת מחופה באבני פסיפס לבנות, חומר גמר נפוץ באדריכלות הישראלית של התקופה. צורת הצדף בולטת גם בחזיותה המבנה וגם בצורת האולם. ארגון הפנים של החלל משמר את מנגנון עדות המזרח: המושבים אורגנו במ审核 סביב התיבה הממוקמת במרכז האולם. האתגר הקונסטרוקטיבי המרכזי היה יצירת תמייה בפתח אולם התפילה הנגדל ללא עמודים נושאים. לשם כך נבחרה מעטפת שמורה מבנה משבעה קמרונות מוצמדים שעשוים קליפות בטון דקיקות והם נתמכים בקורות מסיביות. גם כאן מדגימות האוצרות את שילוב האמנות בבית הכנסת והן מציגות את תרשיס חרולנות הוויטראז' שיצר האמן יוסף שאלאטי אל מעין הווד, שבחן מוטיבים המנסילים את חנין ישראל.

בית הכנסת נוסף שmorphר בתערוכה והוא יצירת אמן בפני עצמה הוא בית הכנסת בבה"ד 1, שתכננו האדריכלים אלפרד נוימן, צבי הקר, בשיתוף עם נעמי נוימן ב-1969-1970. באותה שנים התנסו באדריכלות ניסיונית ברוחבי ישראל של אחרי מלחתת ששת הימים. בית הכנסת תוכנן סמוך לרחוב המצעדים, והאוצרות מנדירות את חזותו כ"קристלית". מה שחזותו נועדה להתבלט מול נוף המדבר ועל רקע מבנה מגורי הקצינים התחום את רחבת המסדרים. כאשר החזיות מורכבות מצורות תלת ממדיות שמורכבות כל אחת ממשושים ויבועים משוכלים.

لتוכנית בית הכנסת צורת משואה, סימטרית ביחס לציר המרכזי. הפסלים משני צדי הציר ערכיהם בשורות, וכן מבטיו המתפללים מופנים לארון הקודש. הבימה הוצבה במרקם החלל, בתוך מסגרת מתכת צורתה משואה משוכל. שמחוני מסבירה שבשונה מהמסורות בתכנון בתים נכסת, לא שולבו בביתנה פרטיא אמונות, אך, ש"האדריכלות הריבפואנית מלאת במבנה תפקיד של אמונות דתית. הדבר בולט במיוחד בחזית הוא ארון הקודש העשי עץ, שתוכנן בצורה מגן דוד. עיצוב הארון מתמזג בדגם הגיאומטרי המרכיב את המעטפת".

בית הכנסת "היכל יהודה" בת"א. בית הכנסת הספרדי הראשון שהוקם בצפון הישן של תל אביב צילום: נורברטו קה

כמו בעיראק

המבנה האחרון הוא בית הכנסת לעולי עיראק על שם חלאצ'י בבאר שבע. גם אותו תכנן האדריכל נחום זולוטוב, כשל עיצוב פנים אחראית תמר דה שליט. תוכנית המבנה עצבה ככוכב בעל שש פינות. שמהנו מסבירה שהולוטוב פענח מחדש את ארנון החלק המקובל בבתוי כנסת: ההיכל מוקם בפינה הצפונית, הפונה לירושלים, השטח המשולש שמאחורי הארון משמש ללימוד, ספסלי היישיבה אורוננו סביב הבימה במעגל, עזרות הנשים מוקמו בחלים המשולשים, והופרדו באמצעות מחיצת זכוכית שקופה מינימלית שאינה יוצרת הפרדה חזותית. רעיון זה ממשיך את מסורת התפילה בבתי הכנסת בעיראק, בהם נשים וגברים יושבים בצדווים. מעתפת המבנה, המתנשא לגובה 18 מטרים עשויה מקליפת בטון המורכבת מתריסר צלעות. זולוטוב טען ששאב השראה לעיצוב החיצוני של בית הכנסת בצורה אוהל מהפסוק "ויעל משם באר שבע, ויט שם אהלו".

את החלק האמנוטי מייצג לוח "שיות" (לוח שהוא כלי עוזר להגיית שמו של האל) שנתלה מעל ההיכל ומורכב מעבודות קליגרפיה. שמהנו מסבירה שהצבת הלוח על רקע קירות הבטון החשוף ולצד ארון הקודש של תמר דה שליט (שמהזדה את הטקסטוריה של תבנית היצקה של הבטון), מדגישה את המתח שבין אדריכלות הבטון והתכלית הדתית של המבנה, שבו עוסקת התערוכה.

הבימה בבית הכנסת בבה"ד. חזות "קריסטלייט" צילום: צבי הקר

אחד הדברים המעניינים בתערוכה הוא הצגתם של בניינים שלמים. לעומת, למשל, אחד האדריכלים יחד עם אמנים ומהנדסים עבדו עליו ביחד כדי ליצור בניין שהוא עובדת אמןות שלמה — שומרכת לא רק מקירות, אלא גם ממדלות, חלונות, ספסלים ותשמשי קדושה שהובם ככלם תוכנו וועצבו עבור המבנה ולא נבחרו מודף מוצרים. מה שלא קיים לא בבתי הכנסת חדשים ובבנין ציבור עכשוויים בכלל.

גורדון מסכימה עם הקביעה. "מאחורי כל אחד מהבניינים עומדת חשיבה אסתטית מרובה ולא רק פונקציונלית, זו גם הסיבה שבחרנו את הבניינים האלה. הם איקונים גם ביחס לאדריכלים וגם ביחס למרחבים. ולמרות שהם קיימים, לא תמיד האנשים שעוברים לידם כל יום, היו בהם אי פעם. זה נכון, גם לגבי בית הכנסת בתל אביב וגם בטכניון, למשל".

הצלחה נוספת של התערוכה, שהיא מצינה אדריכלות סיורית, אף זו שלא מאכילה את הצופה בכפייה. אין בתערוכה בניינים בצורת מגן דוד קוונקרטי כמו בית הכנסת המפורסם של נווה דקלים או בצורה סנה בוער כמו בית הכנסת החדש בבה"ד 1.

צ'יאנג קאי שק: האיש שהוביל בין סין לטאיוואן

תוכן מקודם